

Dan-George Uza

SEMNE CEREȘTI ȘI ROSTURI LUMEȘTI

Astronomie și astrologie
în calendarul țăranului român

ASTR MIX

Dan-George Uza

**SEMNE CEREȘTI ȘI
ROSTURI LUMEȘTI**

Astronomie și astrologie
în calendarul țăranului român

Editura ASTROMIX
Cluj-Napoca
2025

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
UZA, DAN-GEORGE

Semne cerești și rosturi lumești : astronomie și
astrologie în calendarul țaranului român /
Dan-George Uza. - Cluj-Napoca : Astromix, 2025

Conține bibliografie

ISBN 978-606-95691-7-7

39

Editura

ASTROMIX

www.astromix.ro tel. 0773382074

Copyright © 2025 Editura ASTROMIX

Toate drepturile rezervate. Este interzisă reproducerea totală sau parțială a prezentului volum pe orice suport fără acordul scris al editurii, cu excepția recenziilor sau a referințelor.

În memoria lui Mircea Lițe (1963–2018),
cel care a adus cerul strămoșilor mai aproape

PREFAȚĂ

Volumul de față adună laolaltă o serie de articole dedicate cerului văzut prin ochii țaranului român – nu doar ca realitate astronomică, ci și ca spațiu al semnificațiilor, al timpului sacru și al rânduiei cosmice.

Textele acoperă teme diverse: de la împărțirea arhaică a zilei și ritmurile meteorologice, până la simbolismul zodiilor, corespondențele dintre sfinți și stele, mituri cu rezonanțe astrale și observații etnografice ori teologice. Ele sunt scrise în același duh: cu grijă pentru simbol, cu dragoste pentru detaliul uitat, cu o curiozitate firească față de felul în care omul de altădată a știut să lege cerul de pâine, cosmosul de rugăciune și calendarul de inimă. Ele vin din lecturi vechi și noi, din observații, din povești, din întrebări. Nu sunt neapărat „studii”. Sunt mai degrabă pași mici pe urmele unei înțelepciuni care nu s-a grăbit niciodată.

Am ales să grupez articolele în șapte capitole, dar fiecare text poate fi citit de sine stătător. Această structură liberă invită cititorul la explorare, nu la parcurgere lineară. Ea respectă spiritul unei înțelepciuni populare în care cunoașterea era mozaicată, intuitivă și mereu deschisă către noi interpretări.

Dacă veți simți, în paginile care urmează, aceeași uimire față de cer, același respect pentru rânduiala lumii și aceeași sete de sensuri pe care le aveau cei vechi, atunci rostul acestor „semne cerești și rosturi lumești” se va fi împlinit.

Dan-George Uza
Cluj-Napoca, de Rusalii, 2025

CUPRINS

PREFAȚĂ	7
CAPITOLUL I: CEASUL COSMIC.....	9
Gromovnicul și rosturile cerești ale țăranului român: o mărturie personală	10
Împărțirea zilei și a nopții.....	15
Literale care măsoară timpul	19
Ora după Carul Mare	21
Personificări astrale ale săptămânii	23
Marți, trei ceasuri rele	27
Frații lui Ghenar: lunile în graiul poporului.....	30
Calendarul la istro-români	31
De ce e februarie o lună scurtă? Povestea răzbunării lui Marțu	33
Cromatică anotimpurilor în tradiția românească	35
Lupta dintre lup, cal și urs: o alegorie a schimbării..	38
CAPITOLUL II: ZODII, STELE ȘI DESTIN: CERUL CA OGLINDĂ A OMULUI.....	43
Prin cele douăsprezece semne: călătoria solară a lui Iisus.....	44

Astrologia în gândirea creștină	47
Un calendar astrologic bisericesc	49
Stelele logostele:	
planetele ca purtătoare de destin și rost cosmic	54
Botezul la Soare, Lună și stele:	
o viziune cosmogonică arhaică din Maramureș	58
Catasterizarea și viața veșnică	63
Numele, zodia și totemul:	
sincretismul onomasticii populare.....	65
Marțolea:	
steaua nefastă și spiritul astral al zilei de marți	67

CAPITOLUL III: TIMPUL SFINȚIT: RITMURI ȘI SĂRBĂTORI

100 de ani de „calendar îndreptat”:	
între corecție și deșrădăcinare	72
Boboteaza:	
misterul constelației Boötes.....	73
Trei Ierarhi:	
centura lui Orion și chemarea orientului	78
Sf. Trifon:	
clownul, războinicul căzut și planeta roșie	81
Întâmpinarea Domnului:	
întoarcerea luminii.....	85

Dragobetele:	
cap de primăvară	87
Mucenicii:	
vechiul echinocțiu de primăvară.....	90
Sf. Alexie:	
misterul constelației Ofiuc	98
Buna Vestire:	
un scenariu ceresc	100
Lăzărelul:	
moartea constelației Orion.....	104
Sf. Gheorghe:	
mitologia constelațiilor de primăvară	108
Sf. Marcu:	
Taurul zodiacal	110
Vinerea Mare:	
„patimile” lui Iisus în lumina mitologiei astrale	116
Paștile:	
oul zodiacal și învierea cerului	118
Armindenii:	
renașterea Căii Lactee	122
Înălțarea Domnului:	
calendarul sărbătorilor secrete	124
Rusaliile:	
ecouri de adorare solară.....	128

Sfinții Mărunți:	
Pleiadele și vechiul solstițiu de vară.....	131
Sânzienele:	
Sf. Ioan Botezătorul între Soare și Lună.....	135
Sf. Petru și Pavel:	
Gemenii cerești ai creștinismului	138
Sf. Ilie:	
focul cerului și miezul verii pastorale	141
Macaveiul:	
ursul cu coada frântă.....	146
Schimbarea la față și Adormirea Maicii Domnului:	
primele semne ale toamnei	152
Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul:	
o alegorie astrală.....	154
Ziua Crucii:	
vechiul echinocțiu de toamnă.....	156
Parascheva:	
Sfânta Vineri și Luceafărul	161
Sf. Dumitru:	
disparația Căii Lactee	165
Arhanghelul Mihail:	
stăpânul pragului dintre lumină și întuneric	168
Sântoader și Sânnicoară:	
paznicii Soarelui	173

Ana Zacetenia și Sf. Spiridon:
vechiul solstițiu de iarnă..... 178

Crăciunul:
nașterea lui Iisus văzută pe bolta nopții 183

Anul Nou:
ecouri solstițiale..... 187

CAPITOLUL IV: ÎNTRE MIT ȘI METEO 191

Principii astrologice ale meteorologiei 192

Vremea din bătrâni..... 194

Florile dalbe, florile de măr și lerul:
semnele primăverii cântate în miez de iarnă 204

Sânpetru de iarnă: la cumpăna frigului..... 207

De ce e bine să fie vreme urâtă în februarie? 210

Trecerea vulpii peste gheață:
un oracol meteorologic cu interpretare inversă 211

Ziua Cârțiței și mirajul celor șase săptămâni 213

Baba Dochia: o poveste solară universală 215

Sfinții de Gheață..... 218

Cum să prinzi un meteor:
o rețetă bătrânească din Bistrița..... 222

Buruiana de ceas rău:
farmacie populară împotriva influenței lui Marte . 224

Sf. Dumitru și începutul iernii pastorale: prinsoarea frunzelor și a oii profetice	227
Vara lui Mioi, Arhanghelii și celelalte veri care nu se lasă duse	229
Prognoze meteo la sfârșit de an	231
CAPITOLUL V: SUB PECETEA LUNII	233
Craiul Nou și frica de întuneric.....	234
Ferește-te de idele lui martie!	237
Basmul Pleiadelor și ciclul Lunii.....	239
Când Luna vine printre oameni	242
O glumă populară cu adâncimi astronomice	243
Luna fertilă.....	247
Înflorește doar pentru Lună.....	252
Bioritmuri selenare	254
Împotriva zăpăcelii și a superstiției	259
Minciuni și adevăruri despre semilună.....	262
Ioan Botezătorul ca zeitate lunară.....	264
Circovii și Luna Plină de după solstițiu.....	270
Luna și ciclul Mariilor.....	274
CAPITOLUL VI:	
ARHITECTURA SACRULUI	279

Sfinți și zodii	280
Zodiacul din bolta bisericii	283
Unicornul zodiacal: o apariție stranie în pronaos ..	286
Fecioarele orădene și semnele anotimpurilor	289
Ritmuri solare la biserica din Pătrăuți	292
Orientarea bisericilor din Țara Bârsei	296
Modele cosmologice în bisericile de lemn	300
Omul suit pe coloană și Luna care dă timpul.....	305
Menhirul de la Gherla: piatra lungă a cosmosului .	308
Crucile solare: între cult, cosmos și piatră	311
Semne cerești pe tăblițele de la Tărtăria.....	314
Astrologia reliefurilor mithraice.....	319
Zodiacul între cer, biserică și blocul de la colț	322

CAPITOLUL VII: OCHIUL CARE VEDE CERUL: REFLECȚII ȘI PARADOXURI

327

Peștele de pe mașini:	
o amintire astrologică a lui Hristos.....	328
Asfințitul: între limbă și credință	329
Steaua necurată din Carul Dracului	332
Solstiții, oștețe și sfinți cu blană: supraviețuiri mitice și astrale în creștinismul popular	334

Ursul dacic și arhetipul solar al renașterii	337
O interpretare astrală a basmului „Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte”	340
Cortul cerului: o stea fixă deasupra lumii.....	342
Soarele nostru cel de toate zilele: de la zei, regi și sfinți, la sateliți și slogane.....	344
ANEXĂ: CALENDARUL POPULAR ȘI ROATA SĂRBĂTORILOR	347
SURSE ȘI IZVOARE.....	356

*Marțoala, personificarea românească feminină
a planetei Marte. Ilustrație ChatGPT.*

CAPITOLUL III

TIMPUL SFINȚIT: RITMURI ȘI SĂRBĂTORI

Despre legătura dintre sărbătorile religioase / populare și fenomenele cerești, înțelese ca repere ciclice în viața rurală.

RUSALIILE: ECOURI DE ADORARE SOLARĂ

De Rusalii, în zori, pe versantul estic al muntelui Șumuleul Mic (în apropiere de Miercurea-Ciuc), ceangăii moldoveni se adună într-un ritual străvechi pentru a contempla răsăritul Soarelui. Ei sunt o comunitate catolică din Moldova, cu rădăcini în Transilvania, considerați în general urmași ai unor coloniști secui sau maghiari stabiliți în estul Carpaților între Evul Mediu și epoca Habsburgică. Ceangăii vorbesc un dialect maghiar arhaic, deși în ultimele decenii s-a observat o puternică asimilare lingvistică spre limba română. Deși identitatea lor etnică este disputată – unii se consideră maghiari, alții români, alții o comunitate aparte – ei se remarcă printr-o religiozitate populară profundă și prin conservarea unor tradiții rituale vechi, în special de origine agrară și cosmologică.

Contemplarea răsăritului de Soare la Rusalii, descrisă de cercetătorul Peti Lehel drept o „viziune colectivă ritualizată”, este un act în care se întâlnesc observația cerului (astronomia empirică) cu trăirea transcendentului (astrologia mitică și religioasă). Ceangăii nu privesc Soarele doar ca pe un astru ceresc, ci ca pe o prezență revelatoare, o poartă spre divinitate. Femeia „îmbrăcată în Soare” din viziunile biblice este

identificată cu Fecioara Maria, iar lumina răsăritului devine mediul epifaniei sale. Astfel, corpul ceresc devine altarul viziunii, iar astrul – hierofanie.

În acest context, astronomia populară joacă un rol esențial: momentul exact al răsăritului este cunoscut, urmărit și anticipat. Participanții știu când și unde va apărea Soarele, folosind un instinct ancestral de orientare cosmică. Însă în clipa apariției Soarelui, actul devine astrologic – în sensul originar al cuvântului: un dialog simbolic cu stelele (în acest caz, cu steaua zilei). Discul solar devine ecran al proiecției colective și arhetipale, iar viziunile produse de lumina puternică (porumbița, cununa, chipul Mariei) sunt de fapt manifestări ale subconștientului religios colectiv.

La cincizeci de zile după Paști, *Rusaliile* marchează în calendarul agrar o perioadă esențială: începutul verii, maturizarea vegetală, apropierea solstițiului de vară. Astronomic, este un timp apropiat maximului solar anual. În multe culturi, acest interval era sacru, iar în creștinism a fost asimilat revărsării Duhului Sfânt – un simbol al luminii spirituale. Ceangăii îmbină cele două niveluri: revărsarea luminii Duhului se suprapune peste revărsarea luminii solare. Așa cum Soarele răsare pe cer, așa „se coboară” Duhul peste oameni.

Acest fenomen este deopotrivă arhaic și modern. Peti Lehel observă cum structura inițială a ritualului –

restrâns, condus de diac, cu un grup mic de participanți – este astăzi integrată într-un eveniment de masă, cu influențe ale neo-șamanismului, ale religiei civile și ale culturii populare. Cu toate acestea, nucleul ritualului rămâne solar: momentul răsăritului este sacru, iar condițiile meteorologice sunt interpretate simbolic („Maria e supărată” dacă cerul e înnorat).

Descrierea instrumentelor folosite – sticle afumate, ochelari, batiste – amintește de un tip de „observație oculomantică” solară, unde a privi în Soare devine o tehnică de divinație. Această practică este apropiată de astrologia arhaică, unde pozițiile astrelor erau interpretate ca mesaje divine. În cazul ceangăilor, însă, interpretarea este mai puțin sistematică și mai mult colectiv-imaginativă: ceea ce o femeie afirmă că vede devine vizibil și pentru ceilalți. Avem astfel un proces de „vizualizare partajată”, un fenomen de tip gregar, în care mulțimea creează și susține o imagine comună.

Astfel, viziunile nu sunt doar personale, ci devin expresii ale unei astrologii mistice colective. „Femeia învăluită în Soare” este nu doar o figură marianică, ci un arhetip astral – o Venus solară, o Mare Mamă celestă care se arată în zorii zilei, pe o scenă ritualică naturală (muntele) și cosmică (răsăritul). Simbolismul este potențat de prezența Lunii la picioarele ei (vezi Apocalipsa), ceea ce aduce întregirea unui triptic astrologic: Soare – Lună – stele.

Biserica Catolică integrează aceste experiențe în discursul său pastoral, oferindu-le o validare simbolică. Dar ceea ce e remarcabil este că acest ritual, în ciuda transformărilor și popularizării, continuă să funcționeze ca un cod dublu: o practică religioasă legitimă și un ecou al unui cult solar ancestral. Peti Lehel vorbește despre atracția strămoșescului și despre o religiozitate civilă, ceea ce sugerează că pentru mulți participanți, evenimentul are și o funcție identitară, etnică și culturală.

Sacralizarea cerului – actul de a orienta rugăciunea spre răsărit, de a vedea în Soare chipul divin – este astfel un gest de recuperare a unui timp cosmic. Într-o epocă secularizată, în care timpul este standardizat și desacralizat, Rusaliile devin un portal prin care se reactualizează o cosmologie vie, în care omul și astrele sunt din nou în dialog.

SFINȚII MĂRUNȚI: PLEIADELE ȘI VECHIUL SOLSTIȚIU DE VARĂ

Există pe cer momente discrete, trecătoare, dar care au marcat de milenii începutul ciclurilor agricole, religioase și sociale. Unul dintre aceste momente este *răsăritul heliac* – prima apariție pe cerul dimineții a unei stele sau grupări stelare, cu puțin timp înainte de răsăritul Soarelui. Fenomenul este vizibil o perioadă

limitată de zile, apoi steaua dispare în lumina zorilor. Ciclul se repetă anual, pe fondul mișcării de revoluție a Pământului, care rearanjează treptat configurația cerească vizibilă în funcție de anotimpuri. Bolta cerească a fost, în fond, primul calendar al omenirii.

Printre cele mai importante astfel de răsărituri s-a numărat cel al Pleiadelor, cunoscute în tradiția populară românească sub numele de *Cloșca cu pui* sau *Găinușa*. Gruparea stelară, subtilă și ușor de recunoscut, devine vizibilă pe cerul de est în preajma solstițiului de vară. Momentul anunță nu doar un prag astronomic – când Soarele atinge înălțimea maximă anuală deasupra orizontului și zilele încep să scadă –, ci și un prag simbolic: începutul verii astronomice și al coacerii grânelor.

Mai puțini știu că, înainte de adoptarea calendarului nou în România, începutul verii (solstițiul) era consemnat în prima jumătate a lunii iunie. Țăranul nu se ghida după data astronomică (21 iunie, ca în prezent), ci după semnele pământului și cerului: grâul începea să se usuce la rădăcină și „să se coacă în spic”. Această „sărbătoare a grâului” s-a contopit treptat, pe măsura retrogradării datei solstițiului după stilul vechi, cu zilele Sfinților *Timotei* (10 iunie), *Vartolomei* (11 iunie), *Onufrei* (12 iunie) și *Elisei* (14 iunie), figuri numite, în calendarul popular, *Sfinții Mărunți* – responsabili cu coacerea la timp a

lanurilor de grâu. După trecerea la noul calendar, solstițiul s-a mutat din viață în tabele, iar atribuțiile de altădată ale sfinților de a băga bob spicului de grâu și de a fertiliza holdele semănate nu mai corespundeau cu stadiul de dezvoltare a cerealelor, păstrând doar amintirea unei serbări solare. În felul acesta, importanța calendaristică a acestor sfinți s-a diminuat treptat, devenind mai puțin însemnați pentru aprecierea și planificarea timpului. Fără să-i uite, poporul i-a făcut răspunzători de provocarea unor fenomene meteorologice negative care apar frecvent în luna iunie: grindina, vijeliile, furtunile și ploile torențiale.

Și totuși, în ciuda acestei erodări de sens, tradiția orală a păstrat câteva detalii rafinate legate de vechiul solstițiu. Ciobanii, de pildă, fără carte și fără compas, știau când se apropie vara după reparația matinală a Găinușei. Ne putem întreba de ce n-au folosit umbra ca instrument de măsurare, dar poate că privirea către stele le era mai la îndemână, sau mai tainică. În lumea de demult, cititul în stele nu ținea de magie, ci de supraviețuire. Răsărirea Pleiadelor devenea, în această logică, un reper esențial.

Gheorghe Ciaușanu, unul dintre marii folcloriști ai începutului de secol XX, nota că în noaptea vechiului solstițiu „răsare Găinușa”, o grupare stelară cu puteri magice, și că „porumbul își pierde grăunțul de la rădăcină, de frica găinii care în acea noapte răsare

prima dată”. Această imagine arhaică face referire la un fenomen ceresc interpretat în cheie mitologică. Găinușa cerească poate fi înțeleasă drept un simbol al reînnoirii ciclice și al supravegherii cerești asupra recoltei. Prin frica pe care o inspiră, ea are și o funcție de reglare agrară și de marcarea a unui prag între fertilitate și declin, între vis și realitate, între protectiv și amenințător. O astfel de credință sprijină ideea că zorii verii sunt însoțiți de „răsărituri” sacre, de apariții cerești încărcate de sens – fie că este vorba de Soare, de Fecioara solară sau de Găinușa cosmică.

Exista și o dimensiune divinatorie: se spunea că cine vede primul Cloșca în Duminica Mare – adică de Rusalii – va avea noroc tot anul. Probabil pentru că înainte de acel moment, gruparea era prea aproape de Soare pentru a putea fi observată. Ion Ghinoiu merge mai departe și propune o legătură între această apariție cerească și chiar toponimia Muntelui Găina, locul celebrului târg de fete din Apuseni, care avea loc în prima duminică după sărbătoarea *Sfinților Petru și Pavel* (29 iunie). Astfel, momentul de vizibilitate al Pleiadelor devine și un cod temporal pentru o sărbătoare de tranziție: de la copilărie la viața de familie, de la solstițiu la seceriș.

Tradiția spune că dacă te scoli dimineața devreme în Postul Sfinților Petru și Pavel și privești spre răsărit, vei putea vedea Cloșca. Cine o zărește primul nu va

duce lipsă de nimic tot anul. Nu e doar un mit frumos, ci o invitație la atenție, la contemplație. Poate ar merita să-l încercați: să vă treziți devreme, în jurul orei cinci, să priviți către nord-est, acolo unde începe ziua, și să căutați acea mică aglomerare de stele care, dincolo de frumusețe, poartă în sine o tradiție străveche a măsurării timpului.

SÂNZIENELE: SF. IOAN BOTEZĂTORUL ÎNTRE SOARE ȘI LUNĂ

Puțini dintre cei care celebrează *Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul*, la 24 iunie, își dau seama că această dată poartă o încărcătură astronomică profundă. Sărbătoarea, cunoscută în popor sub numele de *Sânziene* sau *Drăgaica*, este așezată la doar câteva zile după solstițiul de vară din calendarul gregorian – punctul culminant al ascensiunii solare pe cer, atunci când ziua atinge cea mai mare durată a anului. Printr-o simetrie subtilă dar perfectă, această celebrare se opune în calendar datei de 25 decembrie, ziua tradițională a nașterii lui Iisus, aflată în preajma solstițiului de iarnă – momentul în care lumina e la cea mai mare strâmtoare, dar din care începe din nou să crească.

Această poziționare antitetică a celor două sărbători oferă un cadru ideal pentru a înțelege legătura dintre Ioan și Iisus nu doar în plan teologic, ci și în cel

cosmic. Dacă cele două nașteri sunt separate de un interval de șase luni, atunci concepția fiecăruia ar trebui să fi avut loc cu nouă luni în urmă: pentru Ioan, pe 23 septembrie – echinocțiul de toamnă –, iar pentru Iisus pe 25 martie, data Bunei Vestiri – echinocțiul de primăvară. Coincidența cu aceste două praguri solare nu poate fi ignorată, căci echinocțiile, când ziua și noaptea sunt egale, sunt percepute de milenii ca porți între lumi, puncte de echilibru și renaștere.

Ioan însuși pare să înțeleagă locul său în această simetrie a luminilor atunci când spune: „Trebuie ca El să crească, iar eu să mă micșorez” (Ioan 3:30). Este o frază aparent umilă, dar cu adânci implicații astronomice. În preajma Crăciunului, Soarele atinge punctul său cel mai jos pe cer, în vreme ce Luna Plină de iarnă urcă până aproape de zenit – altitudinea sa maximă anuală. Pe măsură ce zilele trec, se produce o inversare: Soarele începe să urce, Luna să coboare. Astfel, în această frumoasă alegorie, Iisus devine imaginea Soarelui, iar Ioan, cea a Lunii. Primul simbolizează creșterea, strălucirea, noul început; celălalt, retragerea, austeritatea, sfârșitul unei epoci.

Ziua Sfântului Ioan Botezătorul, celebrată în mijlocul verii, este prin urmare și un prag simbolic: ea marchează începutul scăderii zilei, o întoarcere lentă către iarnă. În vechile calendare agrare, această dată era legată de maturarea grânelor și de întoarcerea din plin a

căldurii. Nu întâmplător, în tradiția românească, Sânzienele sunt ființe ale Soarelui și ale câmpului înflorit, vestitoare ale unei limpezimi cerești de vară.

Dar rolul lui Ioan nu se oprește aici. El este puntea dintre Vechiul și Noul Legământ, un personaj care păstrează în sine semnele vechii orânduiri. Haina sa din păr de cămilă, hrana sa sălbatică – miere și lăcuste – îl apropie de profeții Vechiului Testament și de asceții desertului, dar îl și proiectează într-o epocă a începuturilor. El este, în fond, omul Lunii – nu doar ca imagine a descreșterii, ci și ca simbol al unei civilizații care a funcționat, milenii la rând, după ritmurile satelitelui nostru natural. Cele mai vechi calendare ale omenirii au fost lunare, după cum demonstrează descoperirile arheologice și etnografice din toate colțurile lumii. În opoziție, Iisus aduce o ordine nouă – una solară, axială, centrată pe lumină și pe ciclicitatea Soarelui. Dacă Ioan închide o eră, Iisus o deschide. Dacă Ioan strigă în pustie, Iisus vine în mijlocul oamenilor. Din acest motiv, sărbătoarea Sfântului Ioan este, simbolic, ultima din ciclul iernatic – deși plasată în vară – pentru că anunță finalul misterios al unei lumi și zorii alteia.

Într-un echilibru subtil între cer și pământ, între lumină și întuneric, între Soare și Lună, figurile celor doi se întâlnesc nu doar în textele sacre, ci și în mersul astrilor în logica tainică a cosmosului. Așa cum

creștinismul a suprapus sfinții peste anotimpuri, și astronomia vine să valideze această înțelepciune arhaică, confirmând că nimic nu este întâmplător sub Soare – nici măcar sărbătorile.

SF. PETRU ȘI PAVEL: GEMENII CEREȘTI AI CREȘTINISMULUI

Sărbătoarea *Sfinților Petru și Pavel*, celebrată în 29 iunie, are o poziție privilegiată în calendarul popular și liturgic, dar și o semnificație simbolică profundă. Acești doi mari apostoli apar mereu împreună în reprezentările religioase, iar cauza nu este doar una biografică, ci ține și de o logică mitico-astrală mai veche, pe care creștinismul a preluat-o și reinterpretat-o.

Petru și Pavel întruchipează, în tradiția creștină, principiul dualității: unul este temelia vizibilă, piatra (Petros), întemeietorul Bisericii; celălalt, Pavel, este vizionarul, oratorul și păgânul convertit, simbol al revelației interioare. Împreună, alcătuiesc o unitate de contrarii: statornic și itinerant, tradiție și reformă, materie și spirit. Această polaritate poate fi citită, cu ochii mitologului, ca o adaptare creștină a simbolului antic al Gemenilor cerești – Castor și Pollux – pe care grecii și romanii îi venerau ca protectori ai marinarilor și ai momentelor de trecere. Iar pe bolta cerească, Gemenii tronează ca o constelație zodiacală plasată

Petru și Pavel: doi Gemeni spirituali, dar cu trăsături contrastante – ca ziua și noaptea, Soarele și Luna. Poarta maramureșeană din fundal marchează tranziția spre zodia Rac. Ilustrație ChatGPT.

chiar înaintea zodiei Racului, pe care Soarele o traversează la începutul verii.

Nu este deloc întâmplător că moartea celor doi apostoli este comemorată la sfârșit de iunie, chiar în perioada trecerii Soarelui din zodia Gemenilor în zodia Racului – o graniță astrală între prima și a doua jumătate a anului, între lumină ascendentă și lumină descendentă. În vechile mitologii, gemenii apar ca ocrotitori ai acestor treceri, stăpâni ai pragurilor, asemeni zeului Ianus, cu cele două fețe ale sale – una întoarsă spre trecut, alta spre viitor. El păzea porțile și începuturile, fiind adesea invocat la cumpâna anului.

Surprinzător sau nu, o variantă creștină a acestei figuri am întâlnit-o la Neuburg am Inn, un orașel din Bavaria aflat aproape de granița cu Austria. Acolo se află o statuie din 1675 numită *Der Doppelseitige Christus* – „Hristos cu două fețe”. Imaginea, deși rară în iconografia tradițională, pare să preia exact această funcție mitologică a Gemenilor și a lui Ianus: aceea de gardian al hotarului. Prin urmare, este plauzibil ca memoria simbolică a Gemenilor cerești să fi supraviețuit în imaginea perechii apostolice Petru și Pavel, rescrisă teologic și adaptată nevoilor calendarului liturgic.

Sărbătoarea din 29 iunie nu reprezintă așadar doar comemorarea a două figuri fundamentale ale creștinismului, ci și marcajul unei limite cerești și

temporale. Petru și Pavel nu sunt doar „sfinții verii”, ci și păzitorii unei treceri, amintindu-ne că în mersul cerului și al anului, fiecare hotar ascunde o chemare spre echilibru și reflecție.

SF. ILIE: FOCUL CERULUI ȘI MIEZUL VERII PASTORALE

În calendarul popular românesc, ziua *Sfântului Ilie Proroc*, prăznuită la 20 iulie, este momentul în care focul ceresc atinge apogeul. Este ziua tunetelor și a trăsnetelor, a furtunilor de vară și a fricii sacre. În tradițiile orale, figura biblică a profetului Ilie Tesviteanul este profund modificată, fiind contopită cu arhetipuri mai vechi ale unei divinități uranice, purtătoare de trăsnet, călare pe car de foc și posesoare a unei forțe copleșitoare. Dar această forță nu este lăsată liberă. O legendă românească culeasă de Tudor Pamfile spune că Dumnezeu, văzându-l pe Ilie prea puternic și prea impulsiv, i-ar fi luat mâna dreaptă și piciorul drept, pentru a-l domoli. Acest detaliu șocant, care nu apare în textele canonice, ci doar în folclor, are o încărcătură simbolică aparte, ce poate fi înțeleasă prin comparație cu mitul grecesc al lui Phaeton.

Phaeton, fiul zeului-soare Helios, cere să conducă pentru o zi carul solar. Dorința lui este un act de mândrie tânără, de hybris. Deși Helios îl avertizează,

băiatul insistă. Odată pornit la drum, nu poate stăpâni caii cerului. Carul deviază, cerul se înroșește, pământul se pârjolește, apele se evaporă. Universul devine amenințat de distrugere. În cele din urmă, Zeus îl trăsnește din cer, oprindu-l și doborându-l în râul Eridan (constelația Eridanus?). Povestea lui Phaeton este un mit al focului necontrolat, al puterii cerești care scapă din mâna omului și trebuie oprită cu forța.

Asemănările între Phaeton și Sfântul Ilie din tradiția populară sunt izbitoare. Amândoi traversează cerul într-un car de foc, amândoi provoacă tulburări cosmice, amândoi sunt figuri ale unei energii uranice periculoase. Însă în vreme ce Phaeton este trăsnit și ucis, devenind un exemplu de avertizare mitologică, Ilie nu este distrus, ci doar mutilat simbolic: i se taie o mână și un picior, semn că puterea sa trebuie redusă, canalizată, dar nu anulată. Ilie nu este înlăturat, ci păstrat ca instrument al ordinii divine. El continuă să cutreiere cerul, să trăsnească, să stârnească vijelii, dar sub o formă controlată, domesticită de mutilare.

Acest gest de tăiere capătă și o semnificație cosmologică dacă îl privim în contextul calendarului agrar. Sfântul Ilie este plasat la miezul caniculei, într-un moment în care Soarele pare că domină cerul fără rival. Este vârful puterii solare, dar totodată începutul sfârșitului. După Ilie, vara începe să obosească. Ziua se micșorează vizibil, căldura se schimbă în arșiță uscată,

iar în sufletul oamenilor se instalează o neliniște specifică sfârșitului de ciclu. Prin mutilarea lui Ilie, focul ceresc este „tăiat” exact atunci când ar putea deveni distructiv. Este un act de reechilibrare cosmică: Dumnezeu intervine pentru a limita forța solară, pentru a permite trecerea spre recoltă, spre răcoare, spre toamnă.

Gestul de tăiere este o imagine sacrificială. Mâna dreaptă și piciorul drept simbolizează acțiunea, puterea, direcția. Pierderea lor transformă pe Ilie într-un zeu șchiop, o variantă metamorfozată a unei divinități solare care nu mai arde, ci doar avertizează. În această ipostază, Ilie seamănă cu alți zei sau eroi ai miturilor vechi care sunt tăiați, mutilați sau fragmentați pentru a echilibra ciclul lumii. Osiris este tăiat în bucăți pentru ca viața să renască. Zeii vegetali mor în miezul verii pentru ca grâul să rodească. În tradiția indo-europeană, zeii care poartă războiul celest pierd o parte din trup ca garanție a păcii cosmice.

Tăierea lui Ilie prefigurează, în limbaj mitologic, venirea toamnei. Este momentul când focul e oprit înainte să devină flacără pustiitoare. Este actul prin care începutul declinului solar este marcat în trupul însuși al zeului furtunii. În acest sens, Ilie devine paznicul porții toamnei, figura care stă la marginea dintre arșița maximă și primul fior rece. Mutilarea sa nu este o pedeapsă, ci un rit cosmic, o garanție că lumea va merge

mai departe după legi firești. El nu mai arde totul, ci trăsnește unde trebuie. Carul său de foc nu mai pârjolește pământul, ci face loc, prin tunet și grindină, răgazului și ploii. Ilie fulgeră cu biciul lui nu din răutate, ci pentru a pedepsi duhurile rele, pentru a curăța lumea de nedreptate, pentru a ține în echilibru ordinea cosmică. În această imagine, Ilie nu este doar un sfânt biblic popularizat de folclor, ci o amintire vie a unui zeu ceresc arhaic, trecut printr-o convertire mitologică. Prin el, lumea țărănească simte că focul cerului nu este haotic, ci supus unei tăieri sacre, care face loc ciclului vieții și al morții, verii și toamnei, arderii și ploii.

Această ambivalență – divinitate a distrugerii și totodată a fertilității – îl apropie pe Sântilie nu doar de Phaeton și de Helios, ci și de alte zeități indo-europene ale cerului și ale furtunii: Thor, Perun, Baal sau Zeus. În toate culturile agrare, la miezul verii, când se adună primele roade, omul simte nevoia să se reconecteze cu cerul, să-și asigure protecția divină într-o perioadă esențială pentru supraviețuire.

O interpretare de o remarcabilă forță simbolică o oferă sculptura de la Castelul Bánffy din Bonțida (jud. Cluj), care înfățișează ascensiunea carului solar pe un semicerc marcat de pictogramele zodiilor Rac, Leu și Fecioară – constelațiile care domină cerul verii. Este o transpunere vizuală a arcușului solar către apogeu, o

Carul solar și zodiile verii la Bonțida (jud. Cluj).

Foto Dan-George Uza, 2012.

reprezentare aproape barocă a timpului sacru. Leul, guvernat de Soare, devine astfel punctul culminant al puterii luminii, iar Fecioara anunță începutul retragerii, ordinea, culesul și reîntoarcerea spre echilibru.

În spatele figurii Sfântului Ilie, se întrevede un adevăr mai vechi decât sfinții: nevoia omului de a ordona cerul și anotimpurile, de a înțelege puterea care arde și mântuiește. Sântilie este focul cerului, dar și podul de trecere între solstițiul verii și lentoarea bogată a toamnei. Este un prag de foc, un apogeu al vitalității solare, o bornă în calendarul sacru al țăranului, în care timpul nu curge, ci urcă și coboară, asemenea carului de aur care brăzdează văzduhul în fiecare zi.

LUNA ȘI CICLUL MARIILOR

La hotarul dintre vară și toamnă, calendarul popular românesc păstrează urmele unui început de an străvechi, legat de viața simbolică a Marii Zeițe – figura primordială a fertilității, a morții și renașterii ciclice. Peste acest strat arhaic, Biserica creștină a suprapus, într-o logică aparent paradoxală, două sărbători dedicate Fecioarei Maria: *Adormirea Maicii Domnului* (15 august) și *Nașterea Maicii Domnului* (8 septembrie). Această inversare aparentă – moartea înaintea nașterii – nu este o eroare teologică, ci mai degrabă o moștenire a gândirii mitice precreștine, în care moartea nu este un sfârșit definitiv, ci o adormire – un prag de trecere, o condiție a regenerării.

În logica mitică a lumii vechi, Marea Zeiță – cunoscută în spațiul carpato-dunărean sub multiple chipuri: Baba Dochia, Muma Pădurii, Maica Domnului – îmbătrânește odată cu anul agrar. Vara, ea este fecundă, protectoare a holdelor, dar pe măsură ce anotimpul se destramă, ea este închipuită ca murind simbolic, pentru a renaște sub o formă mai tânără, reînnoită. Astfel, *Adormirea Maicii Domnului* (*Sântămăria Mare*) marchează nu doar moartea Fecioarei, ci și începutul retragerii naturii, al îmbătrânirii anului. În opoziție, *Nașterea Maicii Domnului* (*Sântămăria Mică*) apare ca o promisiune de

reînnoire, o naștere simbolică a forței care va încolți în iarnă și va înflori în primăvară.

Ritmul acestor sărbători urmează, în mod semnificativ, un ciclu lunar: între 15 august și 8 septembrie se scurge aproape exact o lună, semn al unei corelații cosmice între viața Mariei și fazele Lunii. Acest detaliu nu este întâmplător, căci Luna, în mitologiile arhaice, era asociată cu principiul feminin, cu fertilitatea, cu ritmurile menstruale și cu renașterea perpetuă. Fecioara Maria, în tradiția populară, păstrează trăsături ale zeiței lunare: ea este protectoarea femeilor, a nașterii, a apelor și a vieții în devenire.

Relația dintre sărbătorile Fecioarei Maria și fazele Lunii nu este doar o coincidență poetică, ci pare a fi ecoul unui sistem calendaristic arhaic, în care lunile nu erau calculate după mișcarea aparentă a Soarelui (ca în calendarul iulian sau gregorian), ci după ciclurile lunare. În acest calendar străvechi, fiecare lună începea odată cu Luna Nouă (Craiu Nou), iar momentele importante ale lunii – cum ar fi Primul Pătrar (ziua a 7-a sau a 8-a) și Luna Plină (în jurul zilei a 14-a sau 15-a) – aveau semnificație rituală.

În calendarul roman, care era inițial lunar, *nonele* (din latinescul *nonae*) desemnau prima fază importantă a Lunii, respectiv Primul Pătrar lunar. În lunile cu 31 de zile, nona era pe 7, iar în cele cu 29 de zile, pe 5. Așadar, în august, luna cu 31 de zile, nona cădea pe 7

august, apropiată de 8 septembrie, sărbătoarea Nașterii Maicii Domnului (Sântămăria Mică). *Idele* (lat. *idus*) desemnau ziua Lunii Pline. Ele cădeau, de regulă, pe 13 ale lunii în lunile cu 29 de zile și pe 15 în cele cu 31 de zile (inclusiv în august). Așadar, idele din august se sărbătoreau pe 15 august – exact data în care, mai târziu, Biserica a fixat Adormirea Maicii Domnului (Sântămăria Mare).

În această logică, ziua de 15 august, când se sărbătorește Adormirea Maicii Domnului, corespunde în mod simbolic Lunii Pline și începutului fazei de scădere (țăranul român îi spune „știrbirea Lunii”). În multe culturi, această fază era asociată cu îmbătrânirea, moartea, retragerea forței vitale, reflectând astfel imaginea unei Marii bătrâne, care „adoarme” – dar nu dispăre, ci trece în alt plan, urmând să renască.

Pe de altă parte, în același registru lunar, 8 septembrie, Nașterea Maicii Domnului, are loc în mod aproape perfect în perioada Primului Pătrar lunar, adică imediat după renașterea Lunii (Craiu Nou), când discul deja a început să crească vizibil. Această fază era, în tradiția populară, asociată cu începutul, cu tinerețea, cu încolțirea și speranța. Astfel, Sântămăria Mică, deși o „naștere” venită după „moarte”, nu încalcă logica mitică, ci o urmează fidel: moartea aduce golul (Luna Nouă), iar în acest gol se ivește o nouă viață (Primul Pătrar).

Această inversare cronologică – mai întâi moartea, apoi nașterea – reflectă un model circular al timpului, specific culturilor arhaice, în care moartea este condiția renașterii, iar destrămarea vechiului e necesară pentru întemeierea noului. Prin urmare, cele două Marii nu sunt două figuri separate, ci două ipostaze ale aceleiași entități cosmice feminine, aflate în ciclul continuu al regenerării. Acest model coincide cu structura Lunii: plină → știrbită → moartă → renăscută.

Mai mult, într-o lume agrară profund conectată la ritmurile cerești, aceste momente lunare marcau și treceri practice: 15 august era văzută ca un prag agricol (sfârșitul verii), iar 8 septembrie ca o zi a reînnoirii (începutul coborârii oilor de la munte).

Asemenea Lunii care moare și renaște în fiecare lună, Maica Domnului devine un arhetip al vieții ciclice, o punte între natură și sacru. În această lumină, nu mai pare paradoxal că Biserica a așezat moartea Mariei înaintea nașterii ei. Dimpotrivă, această succesiune respectă o logică simbolică profundă: dincolo de cronologia biologică, moartea devine germene al vieții, iar sfârșitul, o condiție a începutului. Calendarul creștin, suprapus peste cel popular, păstrează astfel o memorie mitică veche de milenii – aceea a Marii Zeițe care moare și renaște după ritmul Lunii, în veșnica devenire a Universului.

*Maica Domnului și pruncul Iisus: Luna și Soarele.
Ilustrație ChatGPT.*